

cionalne prošlosti, objavio je impresivan broj znanstvenih radova. Znanstveni i stručan rad dr. Branka Marušića kretao se unutar tri osnovne tematsko - problematske cjeline: sakralna arhitektura kasnoantičkog, starokršćanskog i ranosrednjovjekovnog razdoblja, kulturni i materijalni kontinuitet između kasne antike i ranoga srednjega vijeka, te materijalna i duhovna kultura ranoga srednjega vijeka u Istri.

Dugogodišnje sustavno izučavanje, snimanje i dokumentiranje spomenika crkvene arhitekture iz razdoblja između V. i XI. stoljeća urodilo je opsežnom sintetičkom doktorskom disertacijom i objavljenom publikacijom *Istarska grupa spomenika sakralne arhitekture s upisanom apsidom* (Histria archaeologica, 5, 1-2, Pula, 1978), u kojima je obradio veliki broj crkvice iz Istre, pomičući time težište dotadašnjih istraživanja sa monumentalnih crkvenih kompleksa u gradovima (Pula, Poreč Nezakcij) na prividno manje značajna ostvarenja graditeljstva u seoskim sredinama. Treba na ovom mjestu svakako spomenuti i sintetičku monografiju *Kasnoantička i bizantska Pula* (Pula 1967) u kojoj je sakupio sve tada dostupne podatke o brojnim starokršćanskim spomenicima Pule i okolice.

Pitanjima kontinuiteta života između kasne antike i ranoga srednjega vijeka posvetio je nekoliko značajnih rasprava, vezano s arheološkim istraživanjima lokaliteta uz zapadnu obalu i u unutrašnjosti Istre. Objavio je izvještaje iskopavanja groblja u Dvigradu (V. - XI. stoljeće) (*Kasnoantičko i ranosrednjovjekovno groblje kaštela Dvigrad*, Histria Archaeologica, 1, 1, Pula, 1970), Sipra, Brijuna, Katora i Starog Gočana (*Neki problemi kasnoantičke i bizantske Istre u svjetlu arheoloških izvora*, Jadranski zbornik, 9, Rijeka - Pula, 1973-75), te rezultate istraživanja seobe naroda u Istri (*Langobardski i staroslavenski grobovi na Brešcu i kod Malih Vrata ispod Buzeta u Istri*, Arheološki radovi i rasprave JAZU, 2, Zagreb, 1962; *Slavensko-avarski napadi na Istru u svjetlu arheološke gradje*, Peristil, 2, Zagreb, 1957).

Posebnu pažnju dr. Branko Marušić posvetio je problemima materijalne i duhovne kulture Istre u ranome srednjem vijeku. Istražio je manje nekropole romanskog i romaniziranog autohtonog stanovništva u sjevernoj i sjeverozapadnoj Istri, te veće nekropole slavenskog življa oko Buzeta (Brkač kod Motovuna, Mejica kod Buzeta), a nedavno je objavio monografiju arheološke gradje pronađene u nekropoli u Žminju (*Starohrvatska nekropola u Žminju*, Histria archaeologica 17-18, Pula 1987). Relativno veliki broj otkrivenih grobova (preko 500) na različitim lokalitetima (uz spomenute još u Čelegi kod Novigrada, u Velom Mlunu kod Buzeta, u Frančinima kod Pazina itd.) omogućio je stvaranje slike o međusobnim odnosima starosjedilačkog i doseljenog stanovništva tijekom ranoga srednjega vijeka, a oni su gotovo jedini izvor za poznavanje naseljavanja slaven-

skog, odnosno hrvatskog stanovništva u Istru.

Sintetične rezultate ovih istraživanja dr. Branko Marušić često je iznosio u saopćenjima na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu, od kojih posebno treba istaći sveobuhvatne sinteze tiskane u zborniku skupa Hrvatskog arheološkog društva u Puli (*Materijalna kultura Istre od V. do IX. stoljeća, i Materijalna kultura Istre od IX. do XII. stoljeća*, Izdanja HAD-a 11, 1, Pula, 1987). Sada, kad je neumitnost prekinula znanstveni rad dr. Branka Marušića, ova će dva posljednja spomenuta rada ostati kao temelj daljnjih istraživanja.

Posljednjih godina, i nakon umirovljenja, radio je neumorno na sredjivanju i pripremi za tisak bilješki i podataka sakupljenih tijekom četiri desetljeća. Usprkos teškoj i iscrpljujućoj bolesti, radio je do posljednjeg trenutka, pa neke radove očekujemo uskoro kao posthumno objavljene priloge za arheologiju i povijest istarskog ranosrednjovjekovlja.

Ostavio je iza sebe sakupljenu i sredjenu gradju, rezultate istraživanja, golemo znanje pretočeno u veliki broj temeljnih historiografskih djela, od kojih su mnoga danas nezaobilazna literatura; ostavio je mnogobrojne studente i arheologe kojima je prenosio tajne zanata i znanja, ostavio je veliku prazninu u ranosrednjovjekovnoj arheologiji Istre,

Mr. Robert Matijašić

ODMEVI - AKTUALNOSTI

Tomo Vidic

EVROPSKA VODA IN IMPLOZIJA

Na morskom bregu leži mesto. Nad mestom se namesto neba pne svod potujočega časa. Zato tudi mesto ni okamenela gmota, ampak je zaporedje prelivajočih se podob, niz izginjajočih in prihajajočih odtenkov. Mesto, v katerem se pretakajo nešteta mesta, je deležno enake usode kot njegovi prebivalci. Le-ti minevajo, odhajajo, puščajo za seboj kratkotrajne praznine in že prihajajo drugi, da je vrzeli čedalje manj. Tudi mesto mineva, odhaja, prevzema druge podobe, dobiva nove obrise, prerašča svoje nekdanje okostje.

Konec petdesetih, v začetku šestdesetih let se prične podoba starodavnega ribiškega in kaznilniškega mesta spreminjati - sprva seveda počasi, sčasoma pa čedalje hitreje: kot podivjana in nezaustavljiva logaritmična skala. Mesto se nenadoma prične spogledovati z Brasilio, Accro in Conakryem: in v tkivo prično vdirati znanilci tolikanj opevane moderne dobe, napredka in razvoja: beton, aluminij, steklo. Veliko betona, preveč aluminija, ogromno stekla. Zgroženi Stane Bernik napiše apokaliptično knjigo "Koper - Izola - Piran: organizem slovenskih obmorskih mest". Nikomur v opomin - kot vedno.

Izginjanju domačih obrazov sledi izginjanje starih obrisov: stavbe, ulice, trgi, dvorišča, vrtovi, promenade, vodnjaki se počasi, a trdovratno razblinjajo. Hkrati vznikajo tovarne in delavska naselja, poganjajo bahave in prevzetne stolpnice, ki dokončno (in brez sprenevedanja) skazijo in popačijo nekdanjo panoramo. Da jo zveržijo v groteskno zrcalo, v katerem seveda nočemo prepoznati boleznega odseva lastnega nečimrnega obličja. Obličja, ki zaslepljeno zanika izročilo in globoko v preteklost segajoče korenine, obličja, ki se sramuje obrobja, obličje, ki se gre zlagani kozmopolitizem in trhlo odprtost v svet. Na vsakem koraku se z nepojmljivo srditostjo dogaja zgodovina: abrazija, ki dolbe in izpodkopava, gloda in spodjeda, grize in podira.

Špine presahnejo, udarci zdrobijo in izrujejo srednjeveški tlak, ulice asfaltirajo, brez števila cerkva spremenijo v šole, telovadnice, delavnice, skladišča in urade. Izginejo stare ulične svetilke, posekajo ciprese, v mestno tkivo se pošastno zagriže luka, s pomolov v mandraču izginejo ribiške mreže in praznine zapolnijo avtomobili, baročni vodnjaki se spremenijo v odlagališča smeti in odpadkov in namesto nekdanjih boteg se razbohotijo samopostrežne trgovine. Pločevinaste garaže in divja smetišča obdajajo mesto - kot nekoč srednjeveški zid. Frenetično divjanje napredka, tiho in cinično zmagoslavje zgodovine: nepregledna množica poniglavih velikih začetnic.

Seveda so pričujoče besede enostranske, ozkosrčne, subjektivne, prenapete in nabrekli patetične (ne nazadnje tudi zato, ker ne omenjam krčevitih in požrtvovalnih prizadevanj vseh tistih, ki tako ali drugače skušajo zajeziti pogoltno divjanje ujme) - vendar le do trenutka, ko boste po daljšem času spet stopili v *Borilnico* v Kreljevi ulici. Do takrat, ko si boste natančneje ogledali podobo *da Pontijevega vodnjaka na Mudi*. Se soočili s praznimi nišami na pročeljih starih koprskih hiš: nikjer nobene sohe. S pogledom bežno ošinili zabetonirana Levja usta (*Bocca del leone*) ob vhodu v Calegario.

Toda zahotelo se vam bo svežega zraka. Na nekdanje soline ne boste mogli - ker jih ni več. Tudi na breg Škocianskega zaliva ne morete več: zaliv že desetletja zasipavajo in mrcvarijo na vse mogoče načine. Da gnije, zaudarja, propada, se razkraja kot zavržena mrhovina. Zato boste odšli na mestno kopališče. Torej na tisto, kar je še ostalo od kopališča: zaplata, omembe komajda vredna krpa površine. In če se boste na kopališču ozrli kvišku, boste med krošnjami na pročelju bogokletne stolnice ugledali uro, katere kazalca (na moč zgovorno) že celo večnost kažeta čas. Otrpli čas, nikogaršnji čas - zagotovo naš čas. Naš odnos do dediščine.

Verjetno se boste domislili opoldanskega zavijanja siren v živalskem vrtu: podivjana groza živali, ki rjovejo, tulijo, plahutajo, begajo po kletkah iz kota v kot - blodnjak, zverinjak na dnu suhega in brezizhodnega vo-

dnjaka. Kamen pa molči. Kajti čas ima človeško obličje. In to obličje je nestrpna Gorgona: ob pogledu nanjo kamen umolkne in se spremeni v prah. Veter vrtniči prah in ga odnaša proti obzorju. V preteklost, v pozabo. To, kar se sleherno uro dogaja okoli nas, je dogajanje nič: tiha implozija, sesutje vase, brezdanja izvotljenost, ničeva grobnica, v kateri odmeva porog.

Zvrtelo se vam bo, obšla vas bo omotična vrtoglavica: Rimbaudov "Pijani čoln" je dopotoval. Prispel na cilj, potem ko je bil kljuboval divjim viharjem - pristal v varnem pristanu, igrača v otroških rokah:

"Če želim evropsko vodo, je to luža,
črna, hladna, v temačnem gaju,
kjer potrč otrok čepi in spušča
čoln, krhek kot metulj v maju."

In jutri bomo zanamcem izročili svoje izročilo: be-raško prgišče palimpsestov. Seveda jim bomo spokojno zrl v oči.

Napis Tomažu Maurocenu (1706) na ostanku nekdanjega koprškega srednjeveškega obzidja.